

FRANCISZEK CHWALEWSKI

SEKCJA CZYTELNI

Jednym z najważniejszych zadań każdej biblioteki jest jak najszersze udostępnianie zbiorów. Inne czynności pełnione są z myślą, by książka dotarła szybko do czytelnika i stała się przydatną w jego pracy. W naukowej bibliotece uniwersyteckiej udostępnia się zbiory przede wszystkim na miejscu, zwiększając w ten sposób stopień ich wykorzystania oraz zapobiegając niszczeniu i zaginięciu, na jakie narażone są przy wypożyczaniu poza bibliotekę. Wyniki pracy w czytelni, obok osiągnięć wypożyczalni, są najlepszym sprawdzianem życia i rozwoju biblioteki, śledzone zaś w przekroju historycznym świadczą o trudnościach i postępie w działalności instytucji.

Analizując rozwój Czytelni Biblioteki Uniwersyteckiej KUL na przestrzeni 50 lat można zaobserwować (z wyjątkiem okresu okupacji) dwa zasadnicze okresy. Pierwszy to lata 1918—1949, kiedy Czytelnia mieściła się w gmachu przy ul. Dolnej Panny Marii 4 (dziś Podgrodzie), drugi od r. 1950, po przeniesieniu biblioteki do nowego lokalu przy ul. Chopina 27 i objęciu kierownictwa przez o. dra Romualda Gustawa.

Już w pierwszym roku istnienia Biblioteki, w jesieni 1918 r. została zorganizowana Czytelnia, w której udostępniano zbiory na miejscu i wypożyczano książki do domu.

Pomimo szczupłości i niekompletności danych źródłowych¹, można odtworzyć w głównym zarysie rolę Czytelni, jej wygląd i stan czytelnictwa.

Czytelnia została usytuowana na parterze, w jednej z większych sal (reflektarzu) poklasztornego gmachu Bernardynów, nieprzystosowanego do potrzeb biblioteki a także znacznie oddalonego od Uniwersytetu. Pomieszczenie to w r. 1918 traktowane było jako tymczasowe, wymagało gruntownego remontu, którego, niestety, nie przeprowadzono w ciągu całego okresu międzywojennego. Warunki pracy w Czytelni były dodatkowo trudne, gdyż gmach nie posiadał centralnego ogrzewania i urządzeń wodno-kanalizacyjnych. Oświetlenie elektryczne zaprowadzono w 1924 r., a połączenie telefoniczne uzyskano dopiero w 1937 r. Brak było również odpowiedniej ilości regałów, nie mówiąc już o innych niezbędnych usprawnieniach technicznych.

Zachowane regulaminy informują, że Czytelnia była czynna 6 godzin dziennie (od godz. 10 do 13 i od 15 do 18). Nie zawsze jednak było to realizowane, na skutek trudności personalnych i opałowych (np. z powodu trudności opałowych w okresie zimowym 1919/20 Biblioteka była otwarta dla czytelników tylko przez jedną godzinę dziennie). Czytelnia rozporządzała 20 miejscami, ale i te nie zawsze były wykorzystywane. Przeciętnie odwiedzało ją około 10 osób dziennie, a większym stosunkowo powodzeniem cieszyło się wypożyczanie książek do domu. W Czytelni ustawione

¹ Przy pisaniu niniejszego artykułu wykorzystano materiały archiwalne z lat 1918—1970, znajdujące się w Archiwum Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Wykaz i charakterystykę źródeł z okresu przedwojennego podaje praca D. Dzierzkowskiej (Biblioteka Główna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1918—1939. *Arch. Bibl. Muz.* 1964 s. 187—189, 238—239).

były szafy na księgozbiór podręczny oraz na zbiory specjalne (kartografia, grafika), katalogi i wieszaki na okrycia. Nieliczni czytelnicy odwiedzający Bibliotekę rekrutowali się przede wszystkim ze studentów, pracowników naukowych i administracyjnych Uczelni. W r. 1925 pozwolono korzystać ze zbiorów innym kategoriom czytelników przez nadanie Bibliotece charakteru publicznego. Nie wpłynęło to jednak zasadniczo na wzrost czytelnictwa.

Na rozwój czytelnictwa hamująco, obok polityki stosowanej z konieczności przez Kierownictwo Biblioteki przy gromadzeniu zbiorów, w dużej mierze zaciążył lokal i odległość od Uczelni. Sytuacja personalna utrudniała samą procedurę udostępniania księgozbioru. Książki do Czytelni otrzymywało się dopiero na drugi dzień po złożeniu zamówienia. Bywało i tak, że często książek w ogóle czytelnik nie otrzymywał, gdyż znaczną ich liczbę (w pewnych latach około 4 tys. woluminów, najnowszych, najwartościowszych i najczęściej używanych) wypożyczano na nieograniczony czas do poszczególnych bibliotek zakładowych na Uniwersytecie. Z danych statystycznych wynika, że zamówienia niezrealizowane wynosiły przeciętnie około 20% w stosunku do wypożyczeń w ciągu roku. Wspomniane wyżej trudności lokalowe i personalne, a ponadto finansowe Uczelni powodowały, że księgozbiór biblioteczny nie posiadał podstawowej literatury naukowej, a dzieła o charakterze podręcznikowym były gromadzone najczęściej tylko w jednym egzemplarzu i nie zawsze systematycznie. Z zakupu książek korzystały przede wszystkim biblioteki zakładowe. To ich uprzywilejowanie trwało przez cały okres międzywojenny.

Czas otwarcia Biblioteki Głównej, określony w Regulaminie, skazywał ją, mimo woli, na zajęcie drugorzędnej pozycji. Wobec licznych trudności związanych z gromadzeniem i opracowaniem zbiorów (dość znacznych jak na początek), przy nielicznym i nie zawsze odpowiednio przygotowanym zawodowo personalu, traktowało się pracę związaną z czytelnictwem jako zło konieczne. Widać to m. in. wyraźnie na przykładzie korespondencji kierowniczkii Biblioteki Emilii Szeligi-Szeligowskiej z nominalnym dyrektorem Biblioteki, ks. prof. Henrykiem Insadowskim z r. 1934. W jednym z listów czytamy: „Czytelnia dla swych potrzeb pochłania zbyt dużo czasu urzędnikom pracowni, a wszakże nie czytelnia lecz pracownia jest głównym ośrodkiem Biblioteki, od którego zależy jej dobro prowadzenia, na wzór innych bibliotek naukowych, udziału w proponowanych nam pracach ogólnopolskiego znaczenia i wreszcie sprawności samej czytelni czy wypożyczalni”²

Księgozbiór podręczny, który został utworzony niemal równocześnie z otwarciem Biblioteki, liczył w 1921 r. 563 wol. i był umieszczony w całości w czterech szafach. Stan ten ilościowo niewiele zmienił się w ciągu okresu międzywojennego i tak w 1939 r. liczył on 219 dzieł w 645 wol. Na podstawie katalogu podręcznego, zachowanego w archiwum, znamy jego zawartość. Były tam przede wszystkim podstawowe wydawnictwa polskie jak: słowniki językowe, encyklopedie, bibliografie, wśród których naczelną miejsce zajmowała bibliografia Estreichera, podstawowe podręczniki z historii, filologii (w szczególności polskiej), sztuki, prawa, nauk społecznych, filozofii, psychologii oraz metodologii nauk. Nie było zaś wcale książek z dziedziny teologii (wyjątek Biblia w tłumaczeniu ks. Wujka), a także podstawowych źródeł historycznych, tekstów literackich, informatorów. Znacznie gorzej, aniżeli wydawnictwa polskie, reprezentowane były w księgozbiorze podręcznym wydawnictwa zagraniczne. Nie było zupełnie wielu ważnych i podstawowych encyklopedii, bibliografii ogólnych i specjalnych, wydawnictw źródłowych i słowników.

² Korespondencja E. Szeligowskiej z dyr. ks. H. Insadowskim w sprawach Biblioteki w latach 1924–1936 (Archiwum Bibl. KUL, Teczka nr. 7).

W zgromadzonym księgozbiorze zauważyć można ponadto znaczną przypadkowość i brak systematycznego uzupełniania. Niewielki księgozbiór w Czytelnii, chociaż miał charakter prezencyjny, nie był na pewno warsztatem pracy naukowca i studenta. Regulamin Biblioteki z 1925 r. dawał czytelnikowi prawo bezpośredniego dostępu (wolnego) do książek w księgozbiorze podręcznym. Udogodnienie to okazało się w praktyce niewygodne (ginęły książki) i zostało z czasem przez Bibliotekę zawieszane. Zaniechano również wypożyczania do domu książek z księgozbioru podręcznego Czytelni na czas, kiedy była ona nieczynna.

Jeżeli chodzi o technikę wypożyczeń, opierała się ona na systemie rewersów. Prowadzona też była księga obecności czytelników będąca podstawą sprawozdawczości rocznej.

Z zachowanych niepełnych materiałów statystycznych wynika, że w latach 1927—1939 udostępniono w Czytelni (wliczono tu również książki wypożyczone do domu) 63.790 wol. oraz, że było 60.120 odwiedzin. Uwzględniając również rozwój czytelnictwa w okresie 1918—1927 (dla którego brak danych statystycznych) przez dodanie (na podstawie metody szacunkowo-porównawczej) cyfry około 25 tys. wypożyczeń i około tyleż odwiedzin, stwierdzić trzeba, że liczby te świadczą raczej o niewielkiej aktywności Biblioteki, chociaż biorąc pod uwagę istniejące trudne warunki, są dużym osiągnięciem.

Wybuch drugiej wojny światowej zahamował rozwój czytelnictwa oraz zmienił krąg korzystających ze zbiorów, chociaż w pierwszych latach okupacji Czytelnia w Bibliotece dostępna była dla publiczności polskiej, która uczęszczała licznie nawet zimą, pomimo nieopalania sali, aż do końca 1941 r., kiedy Niemcy cofnęli to pozwolenie i nakazali ją zamknąć³. Pomieszczenie Czytelni, przeznaczono na zbiornicę księgozbiorów skonfiskowanych na rzecz tworzonej przez Niemców już od początku okupacji wielkiej centralnej biblioteki dla ziem wschodnich, tzw. Staatsbibliothek Lublin w gmachu Biblioteki im. H. Łopacińskiego. Została tam utworzona dla Niemców centralna czytelnia i wypożyczalnia.

Z zachowanych wykazów statystycznych wynika, że w ciągu 1940 oraz 1941 r. (do czerwca) w Czytelni było 4.069 odwiedzin, udostępniono zaś 10.770 wol. książek i czasopism. Chociaż już w 1939 r. gestapo wydało zarządzenie wzbraniające wydawania książek poza Bibliotekę, są pewne dane świadczące, że książki wypożyczano również do domu przez cały okres okupacji. Po zamknięciu Biblioteki przez okupantów udostępnianie zbiorów bibliotecznych przybrało postać konspiracyjną; z braku jednak danych nie można tej działalności dokładnie określić.

Już w pierwszych miesiącach po odzyskaniu niepodległości w 1944 r. Uczelnia i jej Biblioteka Główna, jako pierwsze w Polsce, wznowiły działalność. Podobnie jak w okresie międzywojennym, tak i w latach 1944—1949, Biblioteka nie była dostępna przez cały dzień dla czytelników. Połączona z wypożyczalnią Czytelnia funkcjonowała codziennie od godziny 9 do 16. Przywrócenie sali Czytelni do właściwego celu było połączone z dużym nakładem pracy. Pracowali w niej oprócz czytelników także bibliotekarze opracowujący zbiory.

W tym trudnym powojennym okresie główny wysiłek nowego dyrektora Biblioteki, prof. dra Andrzeja Wojtkowskiego, oraz nielicznego personelu został skierowany na kompletowanie zbiorów bibliotecznych, a zwłaszcza na nabywanie pozycji do księgozbioru podręcznego. Starano się zdobyć niezbędne pomoce naukowe, dla tłumnie przychodzącej na studia młodzieży, oraz robiono wysiłki, by uzupełnić naj-

³ R. Gustaw, W. Nowodworski: Dwadzieścia lat Biblioteki Uniwersyteckiej KUL (1939—1958). *Arch. Bibl. Muz.* T. 1: 1959/60 z. 2 s. 136.

bardziej dotkliwe luki, jakie powstały w księgozbiornie w okresie międzywojennym i w czasie wojny. Nowy statut i regulamin z 1945 r. zmieniał przestarzałą strukturę i formy pracy na bardziej nowoczesne oraz, doceniając rolę udostępniania zbiorów, tworzył w Bibliotece oddział czytelnictwa. Zastosowano znaczne ograniczenia wypożyczeń książek poza Bibliotekę na rzecz racjonalniejszego wykorzystania zbiorów na miejscu w Czytelni. Dane źródłowe świadczą, że z każdym rokiem wzrastała liczba czytelników oraz zwiększała się ilość wypożyczonych tomów, przewyższając znacznie poziom obserwowany w Bibliotece w okresie międzywojennym.

Rok	Udostępniono w Czytelni wol.	Do domu wol.	Ilość odwiedzin
1945	3521	627	3254
1946	5125	790	4269
1947	5902	838	5195
1948	6937	838	6109
1949	6342	1180	5399

Z powyższego zestawienia wynika, że w ciągu pierwszych pięciu lat po wojnie udostępniono w Czytelni (łącznie z książkami wypożyczonymi do domu) 32.100 wol. oraz było 24.226 odwiedzin.

Zasadnicze zmiany w udostępnianiu zbiorów w Czytelni oraz w organizacji pracy nastąpiły po przeniesieniu Biblioteki w r. 1949/50 do nowego, bardziej dostosowanego do jej potrzeb lokalu przy ul. Chopina 27.

Na Czytelnię została przeznaczona wielka sala na pierwszym piętrze, o powierzchni około 170 m² z dużymi południowymi oknami. Zbyt duże nasłonecznienie sali i brak urządzeń wentylacyjnych nie stwarza najlepszych warunków pracy. W sali zastosowano oświetlenie elektryczne żarowe górne w postaci trzech dużych żyrandoli; jednak jest ono niewystarczające w stosunku do norm przewidzianych dla tego typu pomieszczeń. Planowana instalacja elektryczna do poszczególnych stołów czytelnianych nie została wykonana. W późniejszym okresie uzupełniono w pewnym stopniu oświetlenie, zakładając dodatkowe punkty elektryczne żarowe i jarzeniowe wzdłuż ścian bocznych sali.

W gmachu założono centralne ogrzewanie. Nie wykonano, niestety, żadnych urządzeń, usprawniających przesyłkę książek, w postaci wind czy transporterów. Z myślą o wielkim księgozbiornie podręcznym została wykonana wzdłuż dwóch ścian galeria, która umożliwiła ustawienie dwóch kondygnacji dość wysokich regałów na książki.

W Czytelni początkowo było 66 miejsc dla czytelników przy dwuosobowych stołach ustawionych w trzech rzędach. W ciągu następnych lat ilość miejsc została zwiększona. W 1959 r., przez dodanie jeszcze jednego rzędu stołów, uzyskano maksymalną ilość 96 miejsc. Zaniżono przez to przestrzeń na 1 czytelnika do 1,5 m², to jest znacznie poniżej dolnej granicy norm bibliotecznych wynoszącej 2,5 m². Zaęszczenie to było konieczne, ale pogorszyło warunki pracy.

Czytelnię wyposażono w nowe regały, stoły i krzesła. Nie wykonano natomiast podium dla dyżurującego bibliotekarza i lady zabezpieczającej książki dostarczane z magazynu. Pracę w Czytelni utrudnia ponadto nieuwzględnienie z konieczności zasady budownictwa bibliotecznego, która mówi, że nie mogą się ze sobą krzyżować droga książki i droga czytelnika. Nowy bowiem lokal, początkowo budowany z myślą przeznaczenia go dla innych celów, był adoptowany dla potrzeb bibliotecznych. Pomimo tych niedociągnięć, nowa Czytelnia w stosunku do poprzedniej zo-

stała urządzona i wyposażona dobrze i funkcjonalnie, stwarzając w sumie niezłe warunki pracy.

Wśród wielu ważnych problemów, związanych z przeniesieniem Biblioteki do nowego gmachu, główny wysiłek skoncentrowano na organizacji Czytelni i księgozbioru podręcznego. Dyrekcja Biblioteki wychodziła z założenia, że duży, nowoczesny i ciągle aktualizowany księgozbiór podręczny jest jednym z ważnych elementów w rozwoju udostępniania i stanowi istotną część składową Czytelni. Obok uniwersalizmu, tak charakterystycznego dla księgozbioru podręcznego w bibliotece naukowej typu uniwersyteckiego, specyfika KUL sprawia, że pewne dziedziny wiedzy, a mianowicie filozofia i bardzo szeroko pojęta teologia zostały otoczone specjalną troską. Poza tym o zasadniczym profilu księgozbioru zadecydowały potrzeby korzystających z niego czytelników, rekrutujących się przede wszystkim z pracowników naukowych i studentów Katolickiego Uniwersytetu, na którym istnieją wydziały: teologii, prawa kanonicznego, filozofii, nauk humanistycznych oraz do 1952 r. istniał wydział nauk prawno-ekonomicznych. Ponadto, uwzględniając potrzeby środowiska, utworzono dość bogaty dział regionalny, tzw. Lubliniana, oraz bardzo zrębowe działy nauk matematyczno-przyrodniczych, rolniczych, technicznych i medycznych.

Ogółem cały księgozbiór podręczny w nowej Czytelni, po zakończeniu pierwszej zasadniczej fazy organizacyjnej w 1953 r., liczył ponad 8 tys. wol. Książki tego księgozbioru posiadają własną sygnaturę czytelnianą, niezależną od magazynu (numerus saltans), która pozwala na dokładne ustawienie rzeczowe, ale wymaga również starannej opieki ze strony bibliotekarza. W związku z tym założono kartotekę topograficzną, umożliwiającą przeprowadzenie kontroli i skonstrum. Księgozbiór został objęty osobnym katalogiem alfabetycznym i systematycznym (zeszytowym). Wzorem w tworzeniu układu księgozbioru podręcznego i jego katalogu systematycznego była organizacja księgozbioru podręcznego Czytelni Głównej Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, z dostosowaniem do potrzeb i zadań Biblioteki KUL⁴. W ramach systematycznego ustawienia księgozbioru wyodrębniono 22 działy różnej wielkości, które oznaczano symbolami literowymi od A do T.

W działach: A — Encyklopedie, B — Słowniki, D Bibliografie i E — Biografie zastosowano układ formalny, ściśle zaś określając go wg alfabetycznej kolejności nazw państw, z ustawieniem na początku dzieł o charakterze ogólnym. W pozostałych działach zastosowano układ systematyczny, wychodząc od problemów ogólnych (metanaukowych) do zagadnień szczegółowych. Układ ten rozbudowuje się w miarę napływu nowych publikacji, nie schodząc jednak zbyt do stopni niższego rzędu. Włączono również do niektórych działów komplety podstawowych czasopism z danej dziedziny wiedzy.

Sygnatura numerus saltans, przy „skoku” około 10 numerów pozwala na swobodne wprowadzenie nowych dzieł do księgozbioru. Przy szeregowaniu literatury jednorodnej zastosowano układ chronologiczny. Wypada podkreślić, że podobny jak w Czytelni układ systematyczny, po znacznej rozbudowie, wprowadzono dla katalogu systematycznego całych zbiorów bibliotecznych.

Według obliczeń przeprowadzonych w początkach 1954 roku, w poszczególnych działach księgozbioru było: A — Encyklopedie 508 wol., B — Słowniki 232 wol., C — Bibliologia 277 wol., D — Bibliografia 378 wol., E — Biografie 186 wol.,

⁴ Z inicjatywy dyrektora Biblioteki, o. doc. R. Gustawa, zostały powielone karty katalogowe księgozbioru podręcznego Czytelni Biblioteki Jagiellońskiej. Tą drogą wykorzystano tamtejsze cenne doświadczenia przyspieszając równocześnie proces organizacji księgozbioru podręcznego.

F — Naukoznawstwo 171 wol., G — Teologia 740 wol., H — Filozofia 397 wol., I — Pedagogika 369 wol., J — Historia 1382 wol., K — Geografia 142 wol., L — Ludoznawstwo 88 wol., Lb. — Lubliniana 179 wol., M — Sztuka 237 wol., Ł — Filologii 1375 wol., Ma. — Marksizm 347 wol.⁵, N — Prawo 374 wol., O — Nauki społ.-ekon. 340 wol., P — Nauki przyrodnicze 102 wol., R — Medycyna, Higiena, Sport 52 wol., S — Nauki rolniczo-leśne 30 wol., T — Technika 24 wol.

Ponadto z księgozbiorem Czytelni były związane, początkowo jako depozyty, wielkie wydawnictwa źródłowe (niemal w kompletach) jak: *Patrologia* Migne'a w 386 wol. oraz *Bullaria* w 70 wol. Przy Czytelni natomiast nie gromadzono, jak to czyni wiele bibliotek uniwersyteckich, materiałów wieloegzemplarzowych w postaci podręczników i skryptów potrzebnych studentom do nauki. Tym obowiązkiem obciąża się biblioteki zakładowe KUL.

Podane uwagi i dane liczbowe, chociaż ilustrują organizację i rozwój księgozbioru, nie są w stanie w pełni uwydatnić wielkich przemian, jakie w ciągu następujących lat działalności Czytelni zachodziły w jego składzie. Nowe publikacje napływały ciągle w dość dużych ilościach, przyczyniając się, pomimo przeprowadzonych selekcji, do dalszej rozbudowy księgozbioru tak, że osiągnął on aktualnie najwyższą, możliwą do ulokowania w Czytelni, liczbę około 9,5 tys. wol. W związku z tym wykorzystano do maksimum wszystkie wolne miejsca przy ścianach, dobudowując regały na wzór istniejących; ponadto wykorzystano częściowo pomieszczenia magazynowe oraz Czytelnię Czasopism. W skali krajowej księgozbiór ten co do wielkości znalazł się na 4 miejscu — po Bibliotece Jagiellońskiej, Uniwersyteckiej we Wrocławiu oraz Publicznej w Warszawie⁶.

Należy zaznaczyć, że ponad 80% księgozbioru podręcznego Czytelni stanowią wydawnictwa nabyte po 1950 r. Zasługi dyrektora doc. dra R. Gustawa w tej dziedzinie są wyjątkowo duże. Szczególnie po 1956 r. wprowadzono do księgozbioru podręcznego wiele cennych nabytków literatury zagranicznej, odnawiając zasadniczo niektóre działy. Przykładowo wymienić można: encyklopedię hiszpańską *Espasa-Calpe* (90 t.), *Enciclopedia italiana* (40 t.), *International encyclopedia of the social sciences* (17 t.), *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* (14 t.), *Enciclopedia universale dell'arte* (15 t.), *The Encyclopedia Americana* (30 t.), *De Katholieke encyclopaedie* (25 t.), *Enciclopedia cattolica* (12 t.), *Enciclopedia dello spettacolo* (10 t.), *Dictionary of American biography* (11 t.), *Enciclopedia del dritto* (19 t.), *Dictionnaire de droit canonique* (7 t.), najnowsze wydanie *Propyläen Weltgeschichte* i wiele innych, których nie sposób tu wyliczyć. Uzupełniono też drogą zakupu wiele bardzo cennych, niekompletnych wydawnictw np.: *Realencyclopädie der classischen Altertums-Wissenschaft* Pauly-Wissowa, *Monumenta Germaniae historica*, *Patrologia Migne'a*, *Deutsches Wörterbuch* J. i W. Grimmów.

Należy podkreślić, że kilka wartościowych wydawnictw, jak *Catalog of books represented by Library of Congress* w Waszyngtonie w 315 wol. i *Catalogue générale de la Bibliothèque Nationale* w Paryżu w 193 wol., nabytych początkowo z myślą o księgozbiórce podręcznym, ze względu na wielkie potrzeby oddziału opracowania zbiorów bibliotecznych oraz z powodu braku miejsca w Czytelni, znalazło się w Biurze Katalogowym. Ponadto przekazano czasowo niektóre mniej używane encyklopedie i słowniki bibliograficzne do Sekcji Opracowania Alfabetycznego Druków Nowych oraz Sekcji Starych Druków.

⁵ W wyniku reorganizacji księgozbioru w r. 1957 część literatury z działu „Ma” (Marksizm) została włączona do działu H (Filozofia) a część do działu O (nauki Społeczno-Ekonomiczne).

⁶ M. Trzciska: Księgozbiór podręczny w bibliotece naukowej. *Prz. bibl.* R. 28: 1960 s. 230.

Omawiając rozwój księgozbioru Czytelni należy również pamiętać, że obok ciągłej rozbudowy, przeprowadzono także planowe i świadome akcje jego reorganizacji polegające na wyłączeniu określonych działów. Dynamiczny rozwój Biblioteki, połączony z bardzo intensywnym czytelnictwem, dostarczył Dyrekcji Biblioteki podstawy do tego, by wkroczyć na drogę organizowania specjalistycznych czytelni. Zrealizowanie tej myśli umożliwiła dopiero częściowo poprawa warunków lokalowych.

Po wyodrębnieniu się Czytelni Czasopism w 1950 r. (z pełnym dyżurem popołudniowym od marca 1957), przysła kolej na zorganizowanie Czytelni Informacji Bibliograficznej w 1963 r. (z całodziennym dyżurem od października 1966). W związku z tym ostatnim ważnym wydarzeniem, przystąpiono do rozbudowy specjalistycznego prezencyjnego księgozbioru bibliograficznego. Wycofano wobec tego z księgozbioru podręcznego Czytelni Głównej około 600 wol., w tym wiele kompletów bibliografii ogólnych (uniwersalnych i narodowych) oraz specjalnych (dziedzin i zagadnień); wyselekcjonowano również znacznie dział bibliologii.

Ze względu na duże zapotrzebowanie i zainteresowanie czytelników wydawnictwami bibliograficznymi przystąpiono do ich dublowania, wprowadzając niektóre z nich ponownie do księgozbioru podręcznego Czytelni.

W kilka lat później, to jest w 1968 r., kiedy to po uzyskaniu dodatkowego pomieszczenia przystąpiono do organizacji w Bibliotece księgozbioru historycznego przy Sekcji Rękopisów, wyłączono też z księgozbioru Czytelni część wydawnictw z działu historii. Powstałe w wyniku tej reorganizacji luki uzupełnia się egzemplarzem drugim.

Ta ciekawa inicjatywa dyrektora Biblioteki zapewne w niedalekiej przyszłości bardzo ułatwi prace naukowo-badawcze. Nowa czytelnia specjalistyczna chwilowo jednak nie może być w pełni wykorzystana, gdyż ograniczone możliwości zatrudnienia dodatkowego personelu bibliotecznego nie pozwalają na zorganizowanie całodziennego dyżuru.

Zaznaczyć należy również, że w 1967 r., z inicjatywy dyrektora Biblioteki, doc. dra R. Gustawa, został utworzony przy księgozbiornie podręcznym nowy dział tzw. Vaticana, gdzie zgromadzono około 300 wol. najnowszych wydawnictw teologicznych związanych z problematyką II Soboru Watykańskiego⁷.

Podane przemiany świadczą, że Czytelnia Główna z jej księgozbiorem podręcznym nie jest organizmem samodzielnym, lecz w dużym stopniu odbiciem życia, działalności i rozwoju całej Biblioteki. Intensywny rozwój nauki i potrzeby czytelników nakazują częste przeprowadzanie zmian w kompletowaniu księgozbioru jak również w formach jego udostępniania. Trudności lokalowe są w tym procesie poważną przeszkodą.

Po omówieniu spraw związanych z pomieszczeniem i krótkiej charakterystyce księgozbioru podręcznego trzeba z kolei w wielkim skrócie przedstawić sprawy personalne i organizacyjne Czytelni.

Wkrótce po przeprowadzce zbiorów do nowego pomieszczenia, łącznie z nową strukturą organizacyjną Biblioteki krystalizuje się też nowa forma pracy Czytelni. Z uniwersalnego Działu Udostępniania, gdzie wykonywano różne prace biblioteczne, udostępniano czytelnikom na miejscu wszystkie rodzaje zbiorów bibliotecznych oraz wypożyczano książki do domu (opiekowano się również okryciami⁸), z końcem

⁷ Książki z tego działu zostały w 1970 r. przeniesione do Czytelni Informacji Naukowej, tworząc z innymi wydawnictwami tam zorganizowanymi prezencyjny księgozbiór nowości teologicznych.

1952 r. wyodrębniła się Czytelnia (zwana odtąd Główną), jako samodzielna jednostka organizacyjna podległa formalnie Oddziałowi Udostępniania Zbiorów, praktycznie zaś bezpośrednio dyrektorowi Biblioteki. Taka pozycja Czytelni utrzymała się do dnia dzisiejszego, pomimo późniejszych zmian strukturalnych związanych z rozwojem Biblioteki.

W tych początkowych trudnych latach (1950—1952) kierownikiem nowej Czytelni był obecny wicedyrektor Biblioteki mgr Jan Wiśliński. W organizowaniu i opracowaniu księgozbioru oraz dyżurach pomagali: dr Stanisław Szczęch, mgr Władysław Froch, mgr Krystyna Deptułowa i Maria Matyjasek.

W następnym okresie, od końca 1952 do r. 1958, kierownictwo Czytelni pełnił wicedyrektor Biblioteki mgr Witold Nowodworski, a do pracy w Czytelni zostają skierowani dwaj stali etatowi bibliotekarze. Wysiłki mgra W. Nowodworskiego, jako kierownika Czytelni, były zwrócone na dalszą organizację księgozbioru podręcznego oraz unowocześnienie systemu udostępniania zbiorów. Dużo uwagi poświęcił on również wprowadzeniu młodszych pracowników Biblioteki w problematykę organizacji czytelnictwa, przygotowując ich do samodzielnej pracy. W latach tych pracowali tutaj, przez krótszy lub dłuższy okres czasu: mgr Zofia Bielicka, mgr Jadwiga Olczakowa, mgr Bożena Laskowska, mgr Jadwiga Niedźwiecka, Zofia Raczkowska, mgr Bohdan Królikowski, oraz mgr Franciszek Chwalewski. W związku z objęciem w marcu 1958 roku przez mgra Nowodworskiego funkcji p.o. kierownika Ośrodka ABMK sprawy Czytelni Głównej powierzono jej dotychczasowemu pracownikowi mgr F. Chwalewskiemu, początkowo w charakterze zastępcy a następnie jej kierownika. Po odwołaniu go do prowadzenia Oddziału Magazynów i Konserwacji Zbiorów oraz spraw intendenckich Biblioteki, w okresie 1966—1968 do pracy w Czytelni, z pełnieniem obowiązków jej kierownika, przeszedł dr Zbigniew Góralski, by ponownie w początkach 1969 r. przekazać kierownictwo tego odcinka pracy swojemu poprzednikowi. W połowie 1958 r. podjęła pracę w Czytelni i do chwili obecnej pracuje mgr Wiesława Bańkowska-Kłosińska. Ponadto pełnili dyżury przez stosunkowo krótki okres czasu mgr Lucyna Górnicka i mgr Karol Kremser.

W ostatnich latach główny wysiłek kierownictwa Czytelni, obok ciągłej aktualizacji księgozbioru, został skierowany na rozwiązywanie problemów powstałych w wyniku intensywnego rozwoju czytelnictwa w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL.

Jeżeli chodzi o sprawy organizacyjne, inną ważną zmianą, która nastąpiła po r. 1950 w dziedzinie udostępniania zbiorów, było przedłużenie czasu otwarcia Czytelni do 12 godzin dziennie to jest od 8 do 20 (przez pewien krótki okres rozpoczynano pracę o godzinie 9, zaś w soboty pracowano tylko do godziny 14) z wyjątkiem niedziel i świąt oraz jednego miesiąca przerwy wakacyjnej.

Poza tym w r. 1953 został opracowany i zatwierdzony nowy regulamin Biblioteki KUL, który dość dokładnie określał zasady korzystania ze zbiorów w Czytelni. Jako biblioteka naukowej o charakterze publicznym zapewniał on prawo wstępu każdemu, kto pragnie korzystać ze zbiorów dla pracy badawczej, zawodowej lub kształcenia się. Przewidywał tylko pewne ograniczenia związane z „wiekiem czytelników”, udzielając prawa wstępu do Biblioteki tylko uczniom ostatnich klas licealnych.

Doceniając znaczenie wolnego dostępu do półek księgozbioru podręcznego, jako jednego z bardzo ważnych elementów udostępniania i zbliżenia czytelników do

* Szatnię zorganizowano w początkach 1953 r. Do r. 1966 była ona organizacyjnie powiązana z Czytelnią Główną.

Czytelnia Główna

książki, próbowano wprowadzić w całej rozciągłości tę pożyteczną zasadę już w latach 1958—1960, chociaż regulamin Biblioteki tego nie przewidywał. Trudności lokalowe (zbytnie zagęszczenie sali oraz związane z tym zakłócenia ciszy i porządku) a także szczupła obsada personalna Czytelni nie pozwoliły w pełni utrzymać na stałe dobrego, coraz częściej stosowanego sposobu udostępniania zbiorów, ograniczając go do pewnych działów księgozbioru i niektórych grup czytelniczych. Uprzywilejowaną grupą są czytelnicy naukowcy oraz studenci zaawansowani w nauce; dla nich w praktyce nie ma ograniczeń. Na to, że nie wprowadzono w całej rozciągłości wolnego dostępu do półek, wpłynęły w minimalnym stopniu względy o bezpieczeństwo zbiorów. Przeprowadzane niemal corocznie skontrola pozwalają stwierdzić, że przypadki zaginięć książek z księgozbioru podręcznego są bardzo nieliczne.

Dla zwiększenia bezpieczeństwa oraz efektywniejszego wykorzystania zbiorów w latach 1959—1960 wydzielono z księgozbioru podręcznego około 800 wol. najczęściej używanych książek tworząc osobny małe księgozbiór ustawiony obok dyżurującego bibliotekarza. Znalazły się tu podstawowe dzieła z zakresu filologii, historii, filozofii, ekonomii, prawa, sztuki i pedagogiki.

Szczególną uwagę zwraca się w Czytelni na sprawne dostarczenie zamówionych przez czytelnika książek z magazynu, tak aby nie czekał on dłużej niż 30 minut. Książki odbiera czytelnik osobiście po uprzednim zarejestrowaniu się w księdze obecności oraz obowiązkowym otrzymaniu numerka z szatni.

W Czytelni Głównej, pomimo otwarcia innych czytelni udostępnia się w dalszym ciągu, obok druków zwartych nowych i czasopism (z wyjątkiem bieżących roczników), stare druki, rękopisy, książki sprowadzone z innych bibliotek, książki z księgozbiorów depozytowych oraz w godzinach popołudniowych wcześniej przygotowane niektóre materiały ze zbiorów specjalnych (albumy, atlasy). W miarę możliwości udostępnia się również książki będące w toku opracowania bibliotecznego (z kartą tymczasową) oraz nowości wydawnicze z gablot wystawowych.

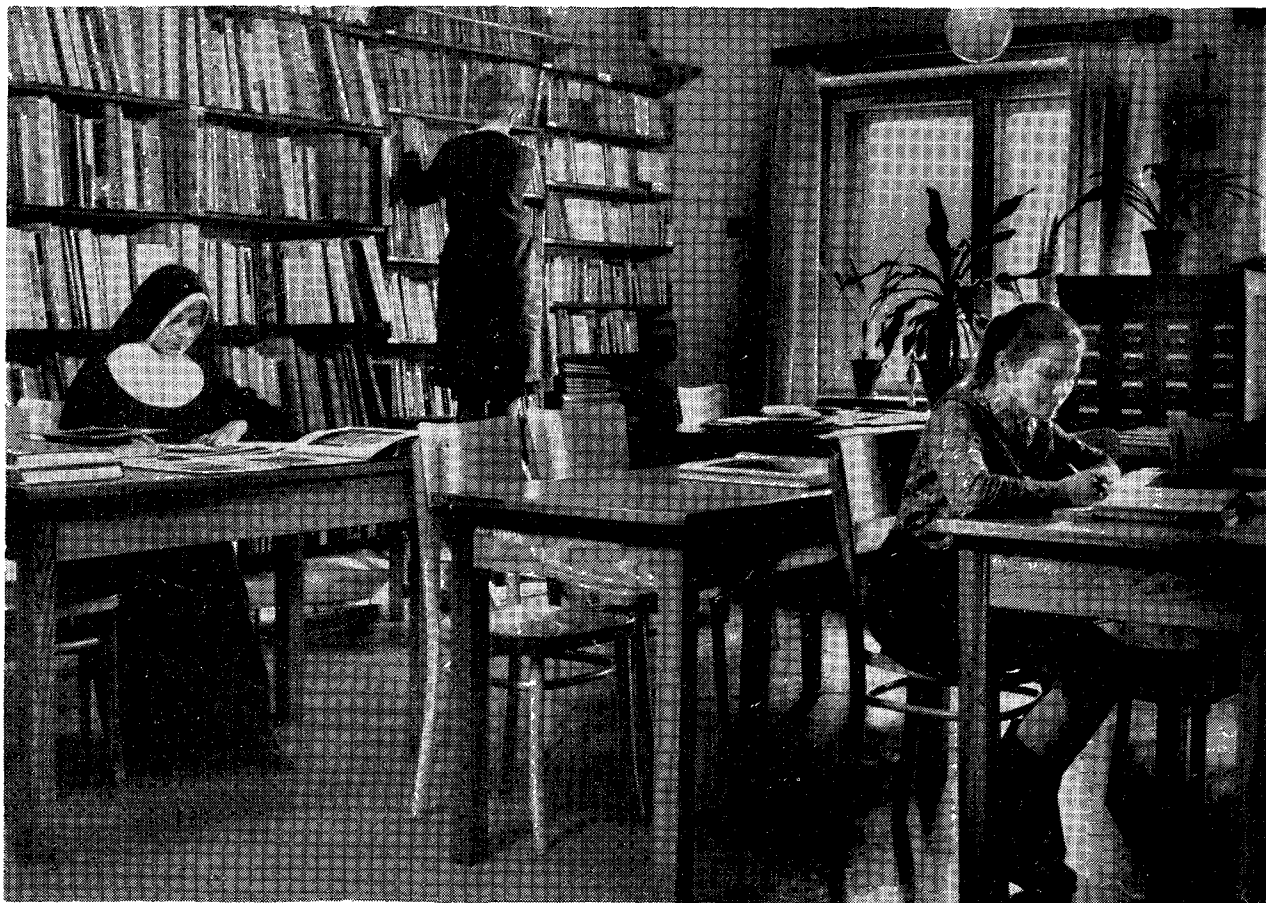
Do personelu Czytelni obok prac, które są związane z dyżurami i obsługą czytelników, należy także służenie doraźnymi informacjami bibliograficzno-katalogowymi, prowadzenie statystyki i sprawozdawczości oraz od 1963 r. prowadzenie ewidencji czytelników spoza własnej Uczelni. Ponadto dochodzą prace melioracyjne w katalogu podręcznym alfabetycznym i systematycznym, troska o porządek i należytą konserwację księgozbioru podręcznego łącznie z przygotowaniem książek do oprawy.

Istotnym bardzo zagadnieniem dla kierownictwa Czytelni jest sprawa zawartości treściowej księgozbioru. Pomijając fakt przeciążenia personelu Czytelni czynnościami technicznymi, w związku z rozwojem bardzo intensywnego czytelnictwa, sprawa ta nie jest bynajmniej łatwa. Do przeprowadzenia przemyślanej selekcji i odnowienia księgozbioru, obok znajomości rynku wydawniczego, konieczna jest współpraca wielu osób naukowców-specjalistów z poszczególnych dziedzin, a o to jest czasami bardzo trudno.

A jak przedstawia się zagadnienie ostatnie, ale najważniejsze, które najbardziej świadczy o pracy Czytelni i równocześnie o całym życiu Biblioteki, a mianowicie: ilość wykorzystanych książek na miejscu oraz liczba czytelników, którzy odwiedzili Czytelnię w latach 1950—1970?

Najlepiej charakteryzują to podane tabele⁹:

⁹ Podstawą obliczania odwiedzin w Czytelni KUL był jednorazowy w ciągu dnia zapis czytelnika w księdze obecności, udostępnioną zaś książkę liczono tylko raz, niezależnie od tego, jak długo i ile razy czytelnik z niej korzystał. Większość bibliotek w Polsce za jednostkę sprawozdawczą przyjmuje każdorazowe wręczenie czytelnikowi woluminu bez

Czytelnia Zbiorów Specjalnych

I. Liczba książek wykorzystanych w Czytelni Głównej

Rok	Udostępniono z księgozbioru podręcznego tomów	Udostępniono z magazynów tomów	Razem tomów	Rękopisy	Starodruki	Zamówienia niezrealizowane
1950	} Brak danych statyst.	15.156	15.156	—	34	1.138
1951		27.400	27.400	—	302	5.719
1952		32.583	32.583	—	436	3.758
1953		24.757	24.757	—	439	1.615
1954	11.218	26.794	38.012	—	—	2.011
1955	13.615	27.178	40.793	—	—	1.665
1956	14.554	22.599	37.153	—	—	1.712
1957	22.059	26.720	48.779	190	—	3.447
1958	24.838	34.320	59.158	300	—	3.802
1959	24.910	37.385	62.295	428	328	4.342
1960	26.990	43.734	70.724	580	359	4.826
1961	22.461	42.025	64.486	732	376	4.553
1962	24.191	45.106	69.297	378	357	5.479
1963	25.009	53.248	78.257	335	346	5.802
1694	21.154	55.383	76.537	182	351	6.651
1965	25.290	66.177	91.467	82	576	8.031
1966	22.956	66.520	89.476	86	367	9.578
1967	21.052	70.271	91.323	153	468	10.499
1968	26.098	72.659	98.757	117	593	10.481
1969	21.973	75.267	97.240	143	622	7.960
1970	26.288	87.651	113.939	162	780	8.140
Razem	374.656	952.933	1.327.589	3.868	6.734	11.209

Z przedstawionych zestawień statystycznych wynika, że od 1950 do 1970 r. następuje ciągły wzrost frekwencji oraz liczby wykorzystanych tomów osiągając w 1968 r. jedną z najwyższych cyfr notowanych w 50-letniej działalności Czytelni; mianowicie w tym roku udostępniono 98.757 wol. oraz zanotowano 36.884 odwiedzin¹⁰. W porównaniu z maksymalną liczbą roczną okresu międzywojennego stanowi to około 30-krotne zwiększenie stopnia wykorzystania zbiorów oraz kilkunastokrotny wzrost frekwencji.

Na podstawie tabel można zauważyć, że wskaźnik ilości udostępnionych woluminów w Czytelni wykazuje znacznie szybszą tendencję zwykłą aniżeli wzrost

względem na to, czy wolumen był w danym dniu dostarczony z magazynu czy uprzednio odłożony, natomiast przez odwiedziny — każdorazowe przydzielenie czytelnikowi miejsca w czytelni. (Por.: M. Manteufflowa: Udostępnianie zbiorów. W: *Bibliotekarstwo naukowe*. Warszawa 1956 s. 327).

¹⁰ Dla porównania tych danych należy nadmienić, że we wszystkich czytelniach i wypożyczalni Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w r. 1968 zarejestrowano 35.787 odwiedzin oraz 92.230 wol. wypożyczeń, a w Czytelni Głównej Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie w tymże roku było 36.886 odwiedzin oraz wykorzystano 39.263 wol. (S. Fedorko: Informator dla czytelników. Lublin 1969 s. 25, 42).

II. Liczba odwiedzin w Czytelni Głównej

Rok	Pracownicy naukowi	Studenci KUL	Studenci innych Uczelni	Inni	Razem
1950	203	5.928		593	6.724
1951	257	11.984		517	12.758
1952	366	19.906	Brak	407	20.679
1953	305	14.429	danych	383	15.117
1954	607	16.226	statyst.	886	17.719
1955	351	19.663		430	20.444
1956	530	16.953		421	17.904
1957	707	19.922		1.066	21.695
1958	1.202	17.478	4.272	1.621	24.573
1959	1.165	18.745	5.227	1.606	26.743
1960	1.386	20.460	5.521	1.756	29.123
1961	1.296	19.284	4.952	1.512	27.044
1962	1.288	18.138	6.371	1.392	27.189
1963	1.380	16.578	10.248	1.310	29.516
1964	1.137	14.585	10.652	1.237	27.611
1965	1.148	18.107	11.999	1.322	32.576
1966	1.064	14.456	12.773	1.535	29.828
1967	1.078	13.759	16.542	1.386	32.765
1968	1.294	16.421	17.969	1.200	36.884
1969	1.437	16.324	14.464	1.402	33.627
1970	1.540	16.765	13.384	1.513	33.202
Razem	19.741	346.111	134.374	23.495	523.721

odwiedzin, co świadczyłoby o większej intensywności wykorzystania zbiorów. Natomiast od kilkunastu lat są stosunkowo nieznaczne wahania w ilości udostępnionych książek z księgozbioru podręcznego Czytelni. W znacznej mierze powodem tego jest częściowe wprowadzenie wolnego dostępu do półek, co uniemożliwia uchwycenie w całości ilości wykorzystanych książek. Przy tej okazji należy podkreślić, że podane liczby statystyczne są znacznie zaniżone i nie odzwierciedlają w pełni stanu faktycznego, na skutek przyjęcia przez Bibliotekę trochę odmiennych kryteriów obliczania, aniżeli czynią to inne biblioteki.

Wypada również zwrócić uwagę na dość dużą ilość (w latach 1967—68 aż około 10%) niezrealizowanych zamówień z powodu wypożyczeń. To trochę niepokojące zjawisko wskazywałoby, że powinno się zrewidować stosunek do wypożyczeń poza Bibliotekę oraz wprowadzić do zbiorów większą ilość egzemplarzy literatury podstawowej.

Zasadniczą grupę korzystających z Czytelni zawsze stanowili studenci KUL, których było najwięcej w latach 1951/52 (około 5000 osób), a wśród nich przede wszystkim słuchacze Wydz. Nauk Humanistycznych. Mimo zmniejszenia się liczby studentów na Uniwersytecie, na skutek wprowadzenia przez władze państwowe limitów (przeciętnie studiuje około 2000 osób), w późniejszych latach statystyka czytelnictwa nie wykazuje tendencji zniżkowej i poza nieznacznymi wahaniami ciągle wzrasta. Wynikałoby z tego, że studenci KUL i pracownicy naukowi, chociaż jest ich mniej, bardziej intensywnie korzystają na miejscu w Czytelni ze zbiorów

Biblioteki. Ten bardzo interesujący problem winien być uważnie przeanalizowany w oparciu o dane statystyczne z Wypożyczalni oraz bibliotek zakładowych KUL.

Drugą przyczyną wzmożonej frekwencji tkwi we wzrastającej stopniowo roli Biblioteki z jej Czytelnią jako instytucji publicznej dostępnej dla młodzieży studiującej na innych uczelniach lubelskich i dla szerszego społeczeństwa.

Przed wszystkim od szeregu już lat bardzo intensywnie wykorzystują zbiory Biblioteki studenci Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej z Wydz. Nauk Humanistycznych i Prawa. Stopniowo nawet różnica między ilością studentów KUL korzystających ze zbiorów Czytelni, a ilością studentów z pozostałych uczelni lubelskich w ostatnich kilku latach uległa znacznemu zmniejszeniu.

Prowadzona od 1963 do 1970 r. rejestracja czytelników z innych uczelni oraz ich zapisy w księdze obecności wskazują, że studenci UMCS stanowili w tym okresie około 42% ogółu czytelników korzystających ze zbiorów. Z nich zaś najliczniejszą grupę tworzyli: poloniści 32%, za nimi w kolejności postępują: historycy 25%, prawnicy 15%, angiści 6%, rusycyści 5%, pedagodzy 5%, studenci ekonomii 5%, inni 7%.

Masowego napływu do Czytelni młodzieży z innych uczelni nie powstrzymało nawet otwarcia w Lublinie w r. 1968 wielkiej, nowoczesnej Biblioteki Międzyuczelnianej UMCS, WSR, WSI — z pięknymi czytelniami, w których warunki pracy są znacznie lepsze aniżeli w Czytelni Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Przy tej okazji należy wspomnieć, że trwające od kilku lat prace adaptacyjno-remontowe w gmachu Biblioteki w bezpośrednim sąsiedztwie Czytelni często utrudniały korzystanie z niej. Wydaje się jednak, że w minimalnym stopniu wpłynęło to na spadek liczby odwiedzin.

W dalszym ciągu, podobnie jak w latach ubiegłych, frekwencja czytelników w 1970 r. kształtowała się, jak na warunki i stosunki miejscowe, w granicach stanów wysokich. Wynosiła przeciętnie ponad 150 osób, przy zasadzie wpisów jednorazowych w ciągu dnia, wykazując stałe tendencję zwyżkową. Świadczyłyby to o dobrym zaopatrzeniu Biblioteki w piśmiennictwo stare, nowości i czasopisma, jak również wskazywałoby na nienajgorszą organizację procesu udostępniania zbiorów.

Niestety, pomimo ustawienia dodatkowych stołów, liczba miejsc w Czytelni od dłuższego czasu jest niewystarczająca. Bywają wypadki, szczególnie w okresie jesienno-zimowym, iż Czytelnia jest zapełniona, a w szatni ustawiają się długie kolejki czytelników oczekujących na wolne miejsce. W tej sytuacji zrodziła się konieczność uzyskania nowej, większej sali czytelnianej. Wieloletnie zabiegi i trudy dyrektora Biblioteki, o. doc. dra R. Gustawa w tej sprawie i zrozumienie wagi problemu przez władze Uczelni przyniosły ten skutek, że Biblioteka jest w przededniu otwarcia nowej, znacznie większej, nowoczesnie urządzonej sali czytelnianej, obliczonej na 168 miejsc, którą uzyskano w wyniku przeprowadzanych od dłuższego czasu prac adaptacyjno-remontowych w byłej niewykorzystanej, będącej w stanie surowym sali kinowej, położonej w pobliżu obecnej Czytelni.

W życiu całej Biblioteki jest to bardzo ważne wydarzenie, a zapewne w działalności i pracy Czytelni będzie to moment przełomowy. Z najbliższych i najpilniejszych zadań, jakie staną przed kierownictwem Czytelni, obok sprawnego przeniesienia starego księgozbioru, będzie zorganizowanie nowego warsztatu pracy naukowej, jakim jest przede wszystkim odpowiednio dobrany, zaktualizowany i powiększony w stosunku do istniejącego księgozbiór podręczny. Przy tej sposobności zrealizuje się dawno już zamierzone gruntowne „odmłodzenie” księgozbioru podręcznego. Nie nastąpią jednak istotne zmiany w jego ogólnej koncepcji. Nie mając warunków lokalowych i personalnych na zakładanie licznych czytelni specjalistycz-

nych, z dotychczasowych dyskusji na ten temat wynika, że będzie to typ czytelnicy raczej tradycyjny, jeżeli chodzi o ustawienie księgozbioru. Nie rezygnując z posiadania dość uniwersalnego księgozbioru podręcznego, dążyć się będzie w ramach Czytelni Głównej do większej aniżeli dotychczas rozbudowy poszczególnych działów wiedzy zgodnie z potrzebami naukowymi i dydaktycznymi Uczelni.

Odnowienie księgozbioru podręcznego jest sprawą bardzo ważną i pierwszoplanową. Należy stwierdzić, że dotychczasowa selekcja i aktualizacja księgozbioru była za mała. Jedną z przyczyn tego stanu jest bardzo szczupły personel zajęty głównie sprawami usług dla czytelników. Dlatego powiększenie jego jest postulatem dość pilnym. Zmiana w tej dziedzinie umożliwiłaby również wprowadzenie pełnego wolnego dostępu do półek, co jest już dzisiaj uważane w wielu większych bibliotekach za podstawową zasadę racjonalnego udostępniania.

Na opracowanie ponowne oczekuje katalog systematyczny Czytelni. Prace te powinno się połączyć ze zmianą jego formy z zeszytowej na system kartkowy.

Istnieje potrzeba większego zacieśnienia współpracy Czytelni z Oddziałem Gromadzenia Zbiorów w doborze dla jej księgozbioru najnowszych krajowych i zagranicznych wydawnictw, uzupełnieniu luk, które powstały na skutek cofnięcia udziału Biblioteki w puli dewizowej.

Obserwacja zainteresowań czytelników jak również pobieżna analiza niezrealizowanych rewersów wskazują, że Oddział Gromadzenia Zbiorów w większym stopniu aniżeli dotychczas winien zaopatrywać Bibliotekę i Czytelnię w literaturę podstawową i podręcznikową, bardzo potrzebną do studiów dla młodzieży, rezygnując oczywiście z tworzenia w Czytelni rozbudowanych księgozbiorów studenckich. Sprawa ta winna być dodatkowo przeanalizowana w porozumieniu z poszczególnymi katedrami, bibliotekami zakładowymi oraz Wypożyczalnią.

W związku z rozwojem czytelnictwa zachodzi konieczność jak najszybszego zorganizowania czytelni specjalistycznych dla Sekcji Rękopisów, Sekcji Kartografii, Grafiki i Nut, oraz Sekcji Starodruków, nie mówiąc już o osobnej czytelni dla pracowników nauki.

Należy także podjąć badania nad czytelnictwem w Bibliotece. Wyniki tych badań ułatwiłyby gromadzenie i uzupełnianie zbiorów jak również byłyby wielką pomocą w przeprowadzeniu w najbliższych latach koniecznej selekcji w magazynach podstawowych.

Przedstawione niektóre ważniejsze sprawy, oczekujące na załatwienie, wskazują, że pracy w Czytelni jest wiele, nawet za dużo jak na obecne możliwości lokalowe i personalne Biblioteki. Trzeba jednak stwierdzić, że Czytelnia Główna z księgozbiorem podręcznym będąca przecież według Grycza „jakoby legitymacją na zewnątrz organizacji i działalności biblioteki”¹¹, zrobiła wiele, w szczególności w ostatnim 20-leciu, na polu tak ważnym jak udostępnianie zbiorów; świadczyła ogromne usługi, udostępniając bogate (ostatnio 550 tys.) zbiory biblioteczne dla pracowników i studentów własnej uczelni, jak również środowiska naukowego Lublina. Liczba 1.327.589 woluminów udostępnionych na miejscu oraz 523.721 odwiedzin w Czytelni w porównaniu do niepełnych 100 tys. (z wypożyczalnią) udostępnionych w okresie międzywojennym ma swoją wymowę.

Dla całości obrazu należy pamiętać, że władze Uczelni i Dyrekcja Biblioteki (choć w znacznie mniejszym stopniu aniżeli w okresie międzywojennym) w niektórych latach ostatniego 20-lecia, stały w obliczu bardzo poważnych trudności materialnych, personalnych i lokalowych, które opóźniały prowadzenie racjonalnego procesu gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów.

¹¹ J. Grycz: *Bibliotekarstwo praktyczne w zarysie*. Wrocław 1951 s. 160.